

ЗМІСТ

Передмова	9
I. Шале пам'яті	11
II. Ніч	26
 Частина перша	 33
III. Економія.....	35
IV. Їжа.....	43
V. Автомобілі	50
VI. Патні	58
VII. Зелена лінія.....	66
VIII. Міметичне бажання.....	74
IX. Лорд-наглядач	82
 Частина друга	 91
X. Джо	93
XI. Кібуц	102
XII. Постільниця	111
XIII. Париж був учора	120
XIV. Революціонери	129
XV. Робота.....	137
XVI. Меритократи	146
XVII. Слова.....	158

Частина третя.....167

XVIII. На Захід, юний Джадте169

XIX. Криза середнього віку 178

XX. Поневолений розум.....186

XXI. Дівчата, дівчата195

XXII. Нью-Йорк, Нью-Йорк..... 204

XXIII. Люди околиць213

XXIV. Тоні221

Envoi 229

XXV. Магічні гори.....231

I

Шале пам'яті

Слово «шале» викликає в моїй уяві конкретний образ. На думку спадає невеликий пансіонат, родинний готель у старомодному селі Шез'єр, біля підніжжя квітучого гірськолижного регіону Віяр у франкомовній Швейцарії. Імовірно, ми провели в ньому зимові вакації 1957-го і 1958 року. Катання на лижах — чи, у моєму випадку, на санчатах — навряд чи можна було б назвати видатними: пригадую лише, як мої батьки й дядько плентались через закрижанілий пішохідний місток догори, до лижних витягів, проводили там увесь день, зрікаючись, проте, принад *après-ski*¹ заради тихого вечора в шале.

Для мене це завжди було найкращою частиною вакацій: повторювана снігова розвага, яку раннього вечора припиняли заради важких крісел, теплого вина, ситної селянської їжі та довгих вечорів у відкритому вестибюлі, де розпружувались серед незнайомців. Зате яких незнайомців! Цікавинка маленького пансіонату

¹ Відпочинок після катання на лижах.

в Шез'єрі полягала в його очевидній привабливості для пошарпаних британських акторів, які відпочивали у віддаленій і байдужій тіні своїх успішніших колег, котрі зупинялись у вищих горах.

Другого вечора по нашому приїзді їдальню затопило зливою сексуальних епітетів, що змусили мою маму звестись на рівні ноги. Вона була добре ознаямлена з лайкою, адже зростала на відстані простягнутої руки від старих Доків Вест-Індії, однак її віддали на навчання до вищого класу — просяклого ввічливістю чистилища жіночого перукарського мистецтва, тож тепер вона не мала наміру піддавати свою родину потокам такого бруду.

Як і належить, пані Джадт рушила до злочинного столика й попросила винуватців замовкнути: у приміщенні присутні діти. Оскільки моя сестра ще не мала й вісімнадцяти місяців, а я був єдиною іншою дитиною на весь готель, можна припустити, що це прохання було висловлене на мою користь. Молоді — і, як я запідозрив згодом, безробітні — актори, відповідальні за словесний вибух, негайно попросили вибачення і запросили нас розділити з ними десерт.

Що то було за чудесне товариство, особливо для всевидючого (і жадібного до підслуховування) десятилітка, який опинився серед них! На той час усі вони були невідомі, хоча на декого чекало славетне майбутнє: на Алана Бейдела, який іще не став видатним шекспірівським актором із поважною фільмографією, що зробить йому честь («День Шакала»); але насамперед — на невгамовну Рейчел Робертс, яка невдовзі

мала стати канонічною робітничою дружиною із втраченими ілюзіями з найвидатніших повоєнних фільмів Великої Британії («Суботнього вечора, недільного ранку», «Таке спортивне життя», «О, щасливець!»). Саме Робертс взяла мене під крило, бурмочучи своїм запровадленим віскі баритоном непридатні для повторювання прокляття, що залишали небагато ілюзій стосовно її майбутнього, хоча і створювали певне збентеження щодо мого. Протягом тих вакацій вона навчила мене гри в покер, різноманітних карткових фокусів і такої ж кількості лайливих слів, аж мені не вистачило життя, аби всіх їх забути.

Можливо, саме тому швейцарському готеликові на головній вулиці села Шез'єр у моїй пам'яті відведена ніжніша і глибша місчинка порівняно з іншими безсумнівно ідентичними дерев'яними конструкціями, у яких мені доводилось ночувати протягом життя. Ми зупинялись там упродовж десяти днів, а повернутись вдалося лише одного разу, ненадовго. Але навіть нині я можу описати сердечність того місця.

Будівля майже не мала наростів розкоші: ви заходили до неї на антресольному поверсі, що відділяв невеликий підвальний простір від робочих приміщень основного рівня — метою цієї антресолі було відокремлення мокрих атрибутів спорту на свіжому повітрі (лещат, черевиків, паличок, курток, санок тощо) від затишної сухої атмосфери загальних приміщень. Ці приміщення, розташовані обабіч рецепції, мали великі гарні вікна, що виходили на основну дорогу села і прямовисні скелі, які її оточували. Позаду цих кімнат

були розташовані кухня та інші підсобні приміщення, перегорожені широкими й незвично крутими сходами, що вели на поверх зі спальнями.

Цей поверх чітко і, мабуть, зумисне було поділено на простір для сання із кращим умеблюванням ліворуч та на менші одномісні кімнатки без водопостачання, розташовані трохи далі, повз які можна було дістатися до вузьких сходів, що увінчувалися мансардним поверхом, закріпленим за працівниками (за винятком розпалу сезону). Я не перевіряв, але сумніваюсь, що для винаймання готель мав більше дванадцяти кімнат, окрім трьох громадських приміщень та спільних зон, що їх оточували. Це був маленький готель для маленьких сімей зі скромними можливостями, розташований у непретензійному селі й позбавлений амбіцій, що сягали б у житті вище його географічної позиції. У Швейцарії існує, либонь, десять тисяч таких готелів: мені лише випало мати майже досконалий візуальний спогад про один із них.

Сумніваюсь, що я часто замислювався про Шез'єр протягом наступних п'ятдесяти років, маючи його хіба що за гарний привід для приємних спогадів. Однак коли мені 2008 року діагностували бічний аміотрофічний склероз (БАС), і я швидко збагнув, що, найімовірніше, більше ніколи не зможу подорожувати — насправді мені дуже пощастить, якщо я буду у змозі бодай писати про свої подорожі, — то саме готель у Шез'єрі почав наполегливо спадати мені на думку. Чому?

Характерна особливість цього конкретного нейродегенеративного розладу в тому, що він залишає

розум ясным і дає йому змогу рефлексувати над минулим, теперішнім та майбутнім, але незмінно позбавляє вас будь-яких засобів, щоб перетворювати ці рефлексії на слова. Спочатку ви більше не здатні писати незалежно — вам необхідний або асистент, або машина для запису думок. Тоді відмовляють ноги, тож нові досвіди ви можете отримувати хіба що ціною таких логістичних складнощів, що замість принад, які надає сама мобільність, об'єктом уваги радше стає звичайний факт мобільності.

Далі починаєте втрачати голос: не лише в метафоричному сенсі необхідності розмовляти крізь різноманітні механічні або людські посередники, але й цілком буквально, оскільки м'язи діафрагми більше не здатні pompувати достатньо повітря крізь ваші голосові зв'язки, щоб наділяти їх усіма різновидами тиску, потрібного, щоб видавати виразний звук. На цей момент ви майже з усією певністю цілковито паралізовані і приречені до довгих годин мовчазної нерухомості за присутності інших чи без них.

Для людини, яка бажає залишатися комунікатором слів та концептів, це — надзвичайний виклик. Зникли жовті клейкі папірці з безсенсовним тепер олівцем. Відійшли живодайні прогулянки в парку або заняття у спортзалі, де ідеї та їхні послідовності вилаштовувались у своїй відповідності немов за природним добором. Не стало продуктивного обміну з близькими друзями — навіть у серединній точці занепаду від БАСу жертва зазвичай думає набагато швидше, ніж може формулювати слова, тож сама